

Grupuskulaarne identiteediloome eesti paremäärmuslaste võrgusuhtluses

Mari-Liis Madisson, Andreas Ventsel

Teesid: Artikli eesmärgiks on avada eesti paremäärmuslaste tähendusloomet hüpermeedias. Roger Griffini teooria järgi iseloomustab paremäärmuslaste võrgusuhtluse väikeste mitteparteiliste üksuste – grupuskulite (nt veebilehed, blogid) paljusus ja suhteline marginaalsus, rahulolematu praeguse maailmakorraga, ideede revolutsioonilisus ning risoomne ehk mitte-hierarhiline kommunikatsioonistruktuur. Täiendame Griffini teooriat kultuurisemiootika ideedega. Semiosfääri kontseptsioon võimaldab paremini analüüsida grupuskulite kommunikatsiooni eripära ja seal tekkivaid tähendushierarhiaid. Koodteksti mõiste selgitab aga, miks, vaatamata hüpermeedias kättesaadavale arvamuste paljusele, domineerivad grupuskulaarses kommunikatsioonis väga kindlad tähendusloome viisid.

Märksõnad: paremäärmuslus, võrgusuhtlus, Roger Griffin, kultuurisemiootika, semiosfäär

Sissejuhatuseks

Anders Breiviki¹ veretöö järgses maailmas kihab avalik (aga ka akadeemiline) diskursus sõnavõttudest, mis räägivad paremäärmusliku ideoloogia murettekitavast ekspansioonist internetiavarustesse. Sageli tuuakse välja rassiviha õhutavate „üksikute huntide“ traagilised aktsioonid, nagu veretöö Utøya saarel või David Copelandi korraldatud pommirünnak Londonis. Tuntakse muret kapseldunud paremäärmuslike veebikogukondade pärast, mille liikmed aktsepteerivad ainult etnotsentristlikku sisu vahendavaid infoallikaid. Käesoleva artikli eesmärgiks on luua kontseptuaalne raamistik, mis aitaks mõista tänapäevases paremäärmuslikus inforingluses domineerivaid identiteedi- ja tähendusloome eripärasid.

Eesti paremäärmuslust on kõige põhjalikumalt uuritud parteipoliitika kontekstis (Auers, Kasekamp 2009, 2013; Kasekamp 2003, vt ka Mudde 2005, Poleshchuk 2005), valdavalt veebikeskkondades levivaid hajusamaid ning mitteametlikke paremäärmusluse vorme on selgitanud vaid mõned tööd (Madisson, Ventsel 2014; Siibak 2012, 2014; vt ka Jakobson jt 2012). Hüpermeedias ringlevat paremäärmuslikku diskursust käsitletakse ka rahvusvahelises akadeemilises kogukonnas valdavalt paremäärmuslike parteide jt organisatsioonide ametlikest kodulehekülgedest lähtudes (vt Atton 2006, Hainsworth 2008, Halikiopoulou, Vasilopoulou 2010, Sommer 2008 jt). Samal ajal ei vahenda paremäärmuslikud erakonnad

1 Anders Behring Breivik pani 2011. aasta 22. juulil toime Utøya saarel massimõrva, kus hukkus 69 inimest, ning pommilahvatuse Oslos, milles hukkus 8 inimest. Oma tegude põhjendamiseks ja paremäärmusliku maailmavaate tutvustamiseks laadis ta rünnakute päeval interneti 1518-leheküljelise manifesti „2083 – A European Declaration of Independence“.

ja mitteparteilised üksused tänapäevase parempoolsuse radikaalsema skaala ideid – nad on märkimisväärses kooskõlas üldlevinud hoiakute ja poliitiliste seisukohtadega. Teisalt on aga just internetis aktiveerunud hajusad paremäärmuslikud kogukonnad oluliseks radikaalsete ideede generaatoriteks (Mudde 2011, Poleshchuk 2005). Paremäärmuslikelt võrgulehtedelt võivad uurijad leida rohkelt tõendeid, et sõdadevahelise ajajärgu Euroopat iseloomustanud ultranatsionalistlikud ideed ei ole kaugeltki mitte välja surnud, vaid nad eksisteerivad edasi eri ideoloogiatega läbipõimunult ning ilmutavad end seninägematult mitmekesistes sisu- ja väljenduskombinatsioonides (vt Griffin 1999: 43–45, Griffin 2011: 69, Kaplan jt 2003: 150).

Hüpermeedias tegutsevaid n-õ mitteinstitutionaliseeritud paremäärmuslikke liikumisi on siinkirjutajate arvates seni kõige enam käsitletud Roger Griffini uurimused. Griffin arendab oma grupuskuli kontseptsiooni kolmes artiklis: „Net Gains and GUD Reactions: Patterns of Prejudice in a Neo-fascist Groupuscule“ (1999); „The incredible shrinking ism: the survival of fascism in the post-fascist era“ (2002); „From slime mould to rhizome: an introduction to the groupuscular right“ (2003, eesti keeles 2011). Griffini visandatud grupuskulite kontseptsioon aitab kirjeldada paremäärmuslikke internetikogukondi koondavat homogeenset informatsiooni ning tänapäevase paremäärmusluse ideoloogilisi aluseid. Griffini sõnul võib grupuskuleid defineerida kui tänapäevase äärmusparempoolse poliitika kontekstis esile kerkinud väikseid poliitilisi, kuid peaaegu mitte kunagi otseselt parteipoliitilisi üksusi, mis on moodustatud, taotlemaks revolutsioonilisi, ideoloogilisi, organisatsioonilisi ja aktivistlikke eesmärke ning mille peamiseks sihiks on ületada olemasoleva liberaaldemokraatliku süsteemi dekadents (Griffin 2011: 53). Grupuskulite füüsilised manifestatsioonid võivad olla mitut laadi: veebilehed, ajakirjad (Griffin 2002: 4), aga miks mitte ka paremäärmuslike rakukeste põrandaalused koosolekud. Griffin märgib täpsustavalt, et kuigi tema akadeemiline tähelepanu on keskendunud paremäärmuslusele, iseloomustab grupuskulaarsus ka teisi ekstremistlikke kogukondi (nt islami- või vasakäärmuslasi), mis on tänu hüpermeedia vahenditele üksteisest teadlikuks saanud ning omavaheliste sidemete võrgustiku välja arendanud (Griffin 2011: 54).

Seejuures rõhutab Griffin läbivalt, et *grupuskul* ei ole analüütilise mõistena valmis, ning kutsub tungivalt üles autoreid seda täiustama ning empiirilistes uurimistes proovile panema. Käesoleva artikli eesmärgiks ongi täiendada grupuskulikäsitlust kultuurisemiootika võttemõistete *semiosfäär* ja *koodtekst* abil, kuna siinkirjutajate arvates ei paku Griffin põhjalikku teoreetilist raamistikku, mille kaudu võiks analüüsida grupuskulite funktsioneerimist kultuuris laiemalt, eelkõige aga nende eripärast kommunikatsiooni ja identiteediloomet. Kuigi artikkel on orienteeritud Griffini ideede teoreetilisele edasiarendamisele, näitlikustame oma seisukohti Eesti paremäärmuslike veebilehekülgede analüüsis.

Analüüs põhineb mitteosaleval vaatlusel, mida oleme läbi viinud alates 2012. aasta esimesest poolest. Oleme selle käigus püüdnud välja selgitada Eesti paremäärmusliku võrgusuhtluse peamised keskmed ning domineerivad enesekirjeldusviisid. Oleme eetilistel kaalut-

lustel analüüsinud ainult veebilehti, millele on avalik juurdepääs. Küllastajate arvu, teemapüstituste kontsentreerituse ning tsiteeritavuse tõttu käsitlesime selles uurimuses eesti paremäärmusliku grupuskulaarse välja representatiivsete keskmadena blogisid „Rahvuslane“, „NS“ ja „Rahvuslik“ ning alternatiivseid veebilehti „Ole Teadlik“ ning „BHR Ruzzland“. Kuna hüpermeedia tekstid on loomult voolavad ja ajutised – neid on võimalik kustutada, pidevalt muuta, neile ligipääsu piirata jne, iseloomustab ka meie uuritud representatsioon voolavus ja ebastabiilsus. Eri grupuskulite postitamisaktiivsus, lehekülgede küllastatavus, tsiteeritavus jm on eri perioodidel märkimisväärselt varieerunud. Osa meie vaadeldud lehekülgi on praeguseks kustutatud, samuti on mõnele blogile juurdepääsu piiratud, ka siinses artiklis kajastatud blogi „NS“ ei ole enam alates 2013. aasta suvest kättesaadav. Teisalt tekib ka uusi paremäärmuslikke sõlmekesi pidevalt juurde.

1. Paremäärmusliku infovahetuse eripärad hüpermeedias

Millegi äärmuslikuna käsitlemine eeldab suhestamist n-õ normiga, sestap on paremäärmuslusena määratletud liikumiste puhul väga oluline arvestada üldist sotsiokultuurilist konteksti, mille pinnalt selliseid üldistusi tehakse. Paremäärmuslus on kahtlemata mõiste, mis ei iseloomusta ühegi grupi enesekirjeldust, vaid tegemist on väljaspoolse osutusega, mida üritatakse vaidlustada. Cas Mudde'i uurimusest, mis kõrvutab paremäärmuslusele keskenduvaid akadeemilisi käsitlusi, tuleb välja, et paremäärmusluse ühtset ja ühemõttelist määratlust ei ole olemas (Mudde 2007: 10). Siiski on võimalik välja tuua viis põhilist tunnust, mille koosilmnemisel üht või teist liikumist teadustöodes kõige sagedamini paremäärmuslikuna defineeritakse. Need on: natsionalism, rassism, ksenofoobia, anti-demokraatlikkus ning tugeva riigi eeldamine (Mudde 1995: 205; 2007: 11).

Internetis levivat paremäärmuslust on iseloomustatud samalaadsete karakteristikute alusel. Les Backi sõnul on üleilmse arvutivõrgu kõige erinevamate osades tärganud paremäärmuslikud liikumised küllaltki varieeruva profiiliga, kuid neid ühendavad järgmised jooned: rassilise ja/või rahvusliku unikaalsuse retoorika; rassilise ülimuslikkuse, üleoleku ning erakordsuse idee; suur rassilise/etnilise „teise“ määratluste repertuaar; utoopilis-revolutsiooniline maailmavaade, mis seab eesmärgiks eksisteeriva korra kukutamise (Back 2002: 632).

Osutatud paremäärmusluse tunnused esinesid meie uuritud lehekülgedel erineva kontsentratsioonistmega, kindlasti ei saa öelda, et iga uuritud postitust võiks selgelt paremäärmuslikuna määratleda. Siiski oli meie uuritud veebilehtede üldine tonaalsus paremäärmuslik: läbivateks ideedeks olid näiteks terav vajadus põliseestluse hoidmise ja võõrmõjude eest kaitsmise järele, olemasoleva maailmakorra (sh Eesti võimustruktuuride) allumine sionistlikule/massoonlikule salarühmitusele, rasside ning kultuuride segunemise ohtlikkus, tugeva riigipoolse kontrolli kehtestamise vajadus mitmetele eluvaldkondadele, euroskeptitsism jne. Siinkohal on oluline rõhutada, et meie uurimus ei taha grupuskulaarsel väljal presenteeritud

sõnumite või veel vähem nende autorite maailmavaate kohta hinnanguid anda, vaid meie eesmärgiks on keskenduda paremäärmusliku tekstiloome iseärasuste mõistmisele.

Mitmetes uurimustes on välja toodud, et hüpermeedia vahendid on teinud võimalikuks uut tüüpi paremäärmusliku kommunikatsiooni vormid. Olulist rolli on hakanud mängima hajusate piiridega paremäärmuslike kogukondi koondavad interaktiivsed veebikeskkonnad, mis on saanud oluliseks kanaliks nii paremäärmuslike ideede formeerimisel kui ka nende vahendamisel (Daniels 2008, 2012; Nakamura, Chow-White 2011 jt). Paremäärmusliku ideederingluse keskmeks on kujunenud mitmesugused koduleheküljed, sotsiaalmeedia grupid, jututoad ning foorumid, mis jagavad teavet tulevaste, aga ka juba toimunud paremäärmuslike projektide ning koosviibimiste (nt kontsertide, festivalide, meelevalduste jne) kohta (vt Virchow 2004: 62).

Griffin rõhutab, et grupuskulaarse välja ülesehituse selgitamiseks on otstarbekas kasutada risoomi mõistet kui poststrukturealismis üht võtmekontseptsiooni (Griffin 1999: 44). Niisiis kannab ta tänapäevasele paremäärmuslusele üle risoomi tunnused ning mõistab grupuskuleid kui rakulist, keskme ja juhita võrgustikku, mil „on ebamäärased piirid ning puudub formaalne hierarhia või sisemine organisatsioonistruktuur, mis annaks talle ühtse ajukeskuse“ (Griffin 2011: 58). Väikeste, aga üksteisega põimunud grupuskulite aktiivne kohalolu poliitilise kultuuri äärealadel loob ühtse ideoloogilise kommunikatsiooniruumi, mis on oma üksuste koostoimes tugevam kui mõni selle sõlmpunkt eraldi võetuna (Griffin 2002: 5). Grupuskulaarse infovõrgu osiseid hoiab koos asjaolu, et tavaliselt jagatakse ohtralt hüperlinke teistele sarnast ideoloogiat vahendavatele lehekülgedele ning nii kujuneb välja rahvusvaheline paremäärmuslik infovõrgustik (Daniels 2012: 16, Kaplan jt 2003: 153).

Samuti on hüpermeedia andnud soodsad võimalused mitmesugusteks osaluskuultuuri vaimus loodud infokollaažideks, mis kombineerivad ning modifitseerivad sageli mitmeid tekste ning modelleerimisviise (nt verbaalset, visuaalset, muusikalist, kineetilist). On tähelepanuväärne, et n-ö tavaliste internetikasutajate tekstiloomes hoogustunud derivatiivse loomingu (parodeerimise, tsiteerimise, sãmplimise, miksimise ja remiksime) tendentsid mängivad väga olulist rolli veebikogukondade moodustumisel ning ühiste väärtuste kujundamisel (Shifman 2011: 189–191). Mõned autorid (Back 2002: 634, Daniels 2008: 12) on välja toonud, et viimasel ajal on paremäärmusliku sõnumi edastamisel üha rohkem hakanud tooni andma visuaalsed väljendusviisid, näiteks noorema auditoriumi värbamisel on saanud oluliseks suundumuseks rassistlike või homofoobsete videomängude loomine. Meie analüüsitud veebileheküljed rakendasid oma ideede väljendamisel ja levitamisel samuti selliste infokollaažide võimalusi. Levinud on näiteks videote (link mõnele YouTube'i muusikavideole, filmile või loengule) integreerimine oma sõnumisse. Seejuures on mõnel veebilehel pidevalt täienev videomaterjali galerii, mis sisaldab linke nii originaaltekstidele (nt dokumentaalfilmile „Soviet Story“) kui ka osaluskuultuuri vaimus kokku pandud derivatiivsele loomingu (vt Videovalik). Märgiks tänapäevasest hübriidsest osaluskuultuurist, mis püüab auditoriumi

tähelepanu eelkõige humoorikate või šokeerivate infokollaažidega, on blogides igal nädalavahtusel regulaarselt ilmuvad pilapildid ja päevapoliitilistel teemadel loodud karikatuurid (Pühapäevased 2014). Tavaliselt illustreerivad need kujutised kseno- ja homofoobseid ideid ning Eesti ja/või Euroopa Liidu võimukandjatele vastandumist.

Hüpermeedias levivat analoogset praktikat iseloomustab ennekõike autoripositsiooni muutumine: tegemist pole enam tellimustööde või õppinud kunstnike loominguga; pigem muutub konkreetse teksti autorlus üldsegi sekundaarseks (Friedlander 2008: 179–182, Landow 2006: 232, Soukup 2008: 14). Olulisemaks on saanud osaluskuultuurile omane tekstiloome, mida iseloomustab paremäärmusliku blogi külastajale (kultuuri)mälust tuttavate tekstide (nt kuulsad maalid, fotod, luuletused, narratiivid, kangelased ja antikangelased) taasesitamine uues ning humoorikas või muul moel intrigeerivas korrastuses.

Vahetust ning mugavast võrgusuhtlusest kasvavad välja tänapäevase paremäärmusluse tooniandvad diskursiivsed trendid. Näiteks on kujunemas spetsiifiline argoo (vt ka Campbell 2006: 277), suuresti numbrikombinatsioonidel ja akronüümidel rajanev salakoodide süsteem jne. Sarnasele järeltulele on jõudnud ka Andra Siibaki Rate.ee keskkonnas läbi viidud analüüs, mis toob välja, et viimastel aastatel on hakatud paremäärmuslikku ideoloogiat väljendama üha komplekssemalt. Vältimaks sõnumi sattumist ebasoovitava auditooriumi ette, on paremäärmuslased kasutusele võtnud mitmesuguseid salakoode, nt numbrikombinatsioone, akronüüme või konkreetsetest tekstidest (nt siseringile tuntud laulusõnadest, aforismidest, *offline*-kontekstis vahetatud ja rühmakuuluvust markeerivatest fraasidest) pärinevaid fragmente. Laiemale auditooriumile näivad seetõttu paremäärmuslikud sõnumid sageli seosetud, konkreetseid koode tundev sihtgrupp saab aga sel viisil võrdlemisi avalikes kanalites, nt sotsiaalmeedia keskkondades, blogides, ajalehekommentaariumites vahetada privaateid sõnumeid. (Siibak 2012.)

Hüpermeedia vahendid on paremäärmuslikele gruppidele andnud pretsedenditu võimaluse omavahel interaktsiooni astuda, geograafilisest paiknemisest hoolimata. Sõdadevahelise ajajärguga võrreldes on tänapäevane paremäärmuslus kahtlemata seesmiselt heterogeensem ning lõdvemini organiseeritud. Griffin toonitab mitmes artiklis, et paremäärmusluse radikaalsemad vormid on tänapäevases vähemuste õigusi tunnustavas maailmas ellu jäänud paljuski tänu hüpermeedia võimalustele. Julgeolekuorganisatsioonidel on keeruline paremäärmuslike ideede levikut tõkestada, kuna ühe veebilehe sulgemine ei välista sama info esilekerkimist grupuskulaarse võrgustiku mõnes teises punktis (Griffin 2002: 6, Griffin 2011: 70). Ka Eesti Kaitsepolitsei märgib oma aastaraamatus paremäärmuslike ideede leviku hoogustumist hüpermeedias. Tuuakse välja, et internet on saanud oluliseks kanaliks nii paremradikaalsete ideede artikleerimisel, uute mõttekaaslaste värbamisel kui ka potentsiaalsete vihakuritegude organiseerimisel (KaPo 2012: 5).

2. Grupuskulaarne väli kui semiosfäär

Griffin on mitmes artiklis sedastanud, et grupuskulaarne kommunikatsioon peegeldab hüpermeedia enese tunnuseid (Griffin 1999: 45, Griffin 2002: 6, Griffin 2011: 70). Asjaolu, et Griffin rakendab paremäärmuslike kogukondade struktuuri ning infolooime selgitamisel selliseid karakteristikuid nagu *mittehierarhiline* või *võrgustikuline ülesehitus*, *seesmine paljusus*, *tsentri* või *keskse organiseerimistele puudumine*, *fluidsus* ja *ajutus*, mida enamasti seostatakse hüpermeedia keskkonnas ilmneva abstraktse tekstuaalsusega, on mõnevõrra problemaatiline. Peamiselt risoomi-ideestiku ümber koonduvad mõisted, mis pärinevad poststrukturealistlikust diskursusest, on relevantset eelkõige ülemaailmse arvutivõrgu kui tohutu hüpertekstuaalse terviksüsteemi (vt Eco 2003) lõputute tähenduspotentsiaalide kaardistamiseks. Nende abstraktsete mõistete abil ei ole aga mõttekas selgitada konkreetseid tõlgendus- ja infolooimeviise (Tomberg 2008: 452). Niipea kui ideaalsesse, ilma keskme ja seesmise hierarhiata hüpertekstuaalsesse süsteemi sekkub interpreteerija, hakkavad info kulgemist organiseerima tema tõlgendushorisonidil olevad ideed ja väärtused, mis panevad paika konkreetset lugemisraja (vt Kress 2005: 4, Landow 2006: 221, Ryan 2006: 146).

Interpreteerijana võime käsitleda nii paremäärmuslikku kogukonda tervikuna kui ka iga rahvusradikaalses võrgusuhtluses osalevat indiviidi; selline tõlgendaja kaasamine infovõrgustikesse muudab ühed sõlmed paratamatult olulisemaks kui teised. Hoolimata asjaolust, et tõlgendaja võiks põhimõtteliselt külastada kogu hüperlinkide abil kättesaadavaks muutunud infovälja, kujunevad paremäärmuslikus suhtluses välja oma eestkõnelejad ja autoriteedid, eelistatavad viited, suuremat lugupidamist või subkultuurilist kuuluvust ärgitavad koodid jne.

Meie arvates on Griffini grupuskulikäsitluse peamiseks puuduseks grupuskulitevahelise ja -sisese kommunikatsiooni alateoretiseeritus. Tähelepanu alt on välja jäetud peamised tähendusloome mehhanismid, mis organiseerivad grupuskulaarsel infoväljal navigeerimist. Alljärgnevalt püüame Griffini grupuskuliteooriat täiendada kultuurisemiootilise lähenemisega.

Grupuskulaarne tähendusloome

Juri Lotman kasutab oma loomingus eri perioodidel semiootiliste tervikute nimetustena erisuguseid mõisteid: *tekst*, *kultuur*, *semiosfäär*, *semiootiline monaad*. Oma hilisemal loomeperioodil asendab Lotman teksti mõiste semiosfääri mõistega, mis osutab enam kultuuri dünaamikale. Nii kultuuriruumil (semiosfääril) kui igal selle üksikul tekstil on oma sisemine struktuur, mis võimaldab semiosfääri ja teksti näha sarnastena: „Asudes struktuurilise hierarhia teistel tasanditel, ilmutavad nad terviku suhtes isomorfismi-omadust. Sel moel on need osad samaaegselt nii terviku osad kui ka tema analoogid“ (Lotman 1999: 21). Selguse mõttes kasutame siinses artiklis mõisteid *semiosfäär* ja *semiootiline tervik* ja säilitame üksnes tsitaatide korral sõnastuse algkuju.

Keskendudes grupuskulaarse paremäärmusluse tähendusloomele, võib eripäraste semiootiliste tervikute ehk semiosfääradena käsitleda internetikeskkonnas kommuniqueeruvaid

grupuskuleid: nii konkreetset postitust, populaarset arutlusteemat kui ka kogu võrgustikulist tervikut, mis koondab paremäärmusliku info sõlmekesi. Grupuskul on nii tähenduslik tervik kui aktiivne tähenduse genereerija. Grupuskuli semiootilise terviklikkuse tagab piir. Piir aitab oma semiootilisest võõrast eraldada, filtreerides väljaspoold teated ning pannes need enda keelde (Lotman 1999: 15). Paremäärmuslikud grupuskulid koondavad inimesi, kes kasutavad veebikeskkondi nii oma isikliku rassilise/etnilise identiteedi formeerimiseks kui ka kinnistamiseks (vt Daniels 2012: 4). Mitmed uurijad osutavad, et levinud suundumuseks on üha spetsiifilisemate nišikogukondade tekkimine, millega käib mõnikord kaasas radikaalne ja polariseeritud identiteet (vt Castells 2009, Sunstein 2009). Nagu eelpool osutatud, asetsevad paremäärmuslased avalikus diskursuses pigem perifeersel positsioonil. Veebikeskkonnad pakuvad paremäärmusliku kogukonna ideoloogiast osasaamiseks ning aktuaalsete temadega kursisolekuks mugavat viisi. Lisaks võimaldavad sellised leheküljed arendada sotsiaalseid sidemeid: nende vahendusel saab leida sarnaseid vaateid jagavaid sõpru või kohata koguni oma tulevast armastust² (Back 2002: 640, Kaplan jt 2003: 154). Inimesed, kelle identiteet on olulisel määral seotud paremäärmusliku ideoloogiaga, ei saa silmast silma suheldes sageli oma arusaamu väljendada, kuna need paigutuvad peavoolumuultuuri vaatepunktist n-ö stigmatiseeritud teadmise väljale. Sestap võivad paremäärmuslikud veebikeskkonnad pakkuda radikaalsete ideede pooldajatele ainulaadset võimalust suhete loomiseks.

Suhteliselt marginaalne staatus „avaliku häälena“ aitab seletada asjaolu, et meie vaadeldud veebilehekülgedel oli üheks valdavamaks identiteediloomestrateegiaks paremäärmuslastest kannataja või ohvri kuvandi loomine. Ennast presenteeriti sageli tagakiusatuna ja avalikest aruteludest ebaõiglaselt kõrvaletõrjutuna. Konkreetsete vaenajate markeerimine sõltub paljuski postituse temaatikast, kuid üldiselt joonistuvad välja tüüpilised vaenlasekujud. Nii markeeritakse Eesti paremäärmuslikus kommunikatsioonis antagonistidena peavoolumeediat, Euroopa Liitu ja selle korrumpeerunud poliitikud (nt Ilves 2014, Hitleri võit 2013, Viikamiskuriteod 2014). Niiisugusel vastandumisele üles ehitatud tähendusloomel on oluline roll grupuskulite ühtse identiteedi kujunemisel.

Teisalt on aga grupuskulaarne paremäärmuslus sisestruktuurilt heterogeense loomuga. Niipea kui kaks semiootilist üksust omavahel ühendusse astuvad, lähevad nad kohe vastastikuse neutraalsuse seisundist üle teineteise täiendavuse, struktuurilise antonüümia seisundisse (Lotman 1999: 44–45). Hakatakse süvendama oma eripära ja vastastikust kontrastsust (Lotman 1999: 45). Grupuskulaarse semiosfääri metatasandil on selgesti näha erisuguste piiride ajutist kaardistamist. Sama semiootiline tervik võib kõrgematel struktuuritasanditel väga erinevatesse üksustesse kuuluda ning järelikult võib ta oma terviklikkust säilitades olla

² Les Back on oma uurimuses põhjalikult käsitletud aarjalaste tutvumisportaali „The Aryan Dating Page“ (Back 2002: 640-647).

teiste tervikute osa ja ses suhtes mitte identne iseendaga (Lotman 1999: 46). Teatavasti teeb hüpermeedia suurte infohulkade kopeerimise ja uude konteksti adapteerimise väga lihtsaks ning viimasel kümnendil on ka paremäärmuslikus kommunikatsioonis plahvatuslikult levima hakanud sümpaatsena tunduvate (või muul viisil märkimisväärsete) postituste jagamiskultuur. Kui konkreetne grupuskul teiste paremäärmuslike rakukestega interaktsiooni astub, siis ei ole ta iseendaga identne, kuna tema identiteedi määrabki suuresti suhestumine teiste grupuskulitega, s.t üksnes kommunikatsioonis teiste grupuskulitega ilmneb tema eripära. Nii osutavad näiteks konkreetsele postitusele lisatud hüperlingid võimalikele kommunikatsioonipartneritele, moodustades suurema semiootilise terviku, mis samaaegselt übertähendustavad konkreetse blogi identiteeti. Meie uuritud eesti paremäärmuslikud veebileheküljed on kohaliku n-ö kontrakultuurilise avalikkuse jaoks suhteliselt tuntud, mõningaid seal avaldatud artikleid kommenteeritakse ning tsiteeritakse korduvalt (uuritud lehekülgede vahel esines sageli ka üksteise vastastikust viitamist/tsiteerimist). Levinud on võõrkeelsete paremäärmuslikku sõnumit vahendavate tekstide tõlkimine ning neist oma auditooriumi jaoks kokkuvõtete tegemine.

Tegemist on siin pideva vastastikuse tähendusloomega, kusjuures selles protsessis osalevad grupuskulaarsed üksused on nii ideoloogia kui aktiivsuse mõttes küllaltki varieeruvad, seal leidub midagi igasugusele paremäärmuslikule maitsele. Grupuskulaarne semiosfäär võib koondada neid, kes huvituvad Julius Evola filosoofiast, aga ka White Noise'i austajaid (Virchow 2004: 69). Teisalt on aga pealtnäha erinevate grupuskulite vahel mitmeid ühisnimetajaid, mis soodustavad teatud tasandil integratsiooni: nt multikultuursusele vastandumine, usk valgete üliluslikkusse jne (Virchow 2004: 70). Nii võib ka meie vaadeldud grupuskulites kohata väga varieeruvaid teemapüstitusi: „Platon ja rahvussotsialism“, „Ruunid: tegelik tähestik“, „Iidne Sumer ja Eesti“, „Meie tegelik religioon – paganism“, „Orja müüt“, „MUUSIKA/VIDEOD“ jne (vt NS). Aga samuti „Venemaa müüdid“, „Tõeline islam“, „Kurjuse Impeeriumi argipäev“, „Vabadus“ jne (vt BHR Ruzzland). Või siis „Maailm“, „Planeet“, „Teadus“, „Tervis“ (vt Ole Teadlik).

On tähelepanuväärne, et paremäärmuslike ideede, alternatiivmeditsiini, perifeersete teadussaavutuste jne vahendajad on üksteise lehekülgede sisust teadlikud ning nagu eelpool osutatud rubriigid näitasid, eksisteerivad väga erinevad vastukultuurilised ideed vahel lausa samas blogis kõrvuti. Teisalt esineb grupuskulaarses tähendusloomes paljudel juhtudel peavoolumeedias (valdavalt Postimehes ja Eesti Ekspressis) ilmunud artiklite jt toimetajapoolse normatiivse kontrolli läbinud tekstide otsest tsiteerimist. Selge, et niisuguste tekstikatketega, neile suunavate hüperlinkide jne olemasolu paremäärmuslikus kommunikatsioonis annab ajaleheartiklitele teistsuguse tähenduse kui esialgses esinemiskontekstis. Peavoolumeedias esineb see kui marginaalne hääl, mida demokraatliku sõnavabaduse näitena esitatakse kontrastiks domineerivale infole. Grupuskulaarsel väljal võib see aga esineda kinnitusena, et „meie“ (s.t paremäärmuslaste) hääled on peavoolumeedias esindatud

ja aktsepteeritud. Juba siin näeme võimalike tähendushierarhiate kujunemist, eriti ilmekalt tuleb see aga välja, kui vaadata grupuskulaarset tähendusloomet semiosfääri ühe peamise tunnuse: tsentri–perifeeria vastastoime valguses.

Grupuskulaarse tähendusloome hierarhilisus

Metodoloogilisest vaatepunktist võib semiosfääri uurida kui eraldi tervikut, ent iga analüüsitav semiootiline tervik on ühtlasi osa suuremast tervikust, üldisemast semiosfäärist (Torop 2003: 335–336). Tegemist on terviku ja osa katkematu dialoogiga, kus kultuurilised ja tekstilised erinevused arenevad süsteemidesisese ja -vahelise dialoogi käigus. Sellega seoses saab grupuskulaarse välja kui (semio)sfääri, samuti konkreetse grupuskuli kui üksiku semiootilise terviku kommunikatsioonis konstitutiivseks tsentri ja perifeeria suhestumine, kuna erisuguste semiootiliste tervikute iseloom määrab ära üldise tähendusloome spetsiifika.

Igas semiootilises tervikus kerkivad esile dominandid ehk tuumad, mis on võrreldes marginaalsemate semiootiliste üksustega enamasti jäigemalt organiseeritud. Niisugune dominant fokuseerib, „[v]alitseb, määrab ja transformeerib ülejäänud osi. Just dominant tagab struktuuri tervikkuse.“ (Jakobson 1971: 82.) Tuumas, mille peamiseks funktsiooniks on tähendusliku terviku kujundamine, areneb metakirjelduste süsteem, mille abil ennast ja perifeeriat kirjeldatakse (Lotman 1999: 18). Sellised tuumstruktuurid mängivad olulist rolli ka grupuskulaarses identiteediloomes, kus teatud teemad muutuvad kommunikatsiooni käigus paljusid grupuskuleid ühendavateks katusteemadeks ja hakkavad määrama sellesse kuuluvate semiootiliste üksuste tähendusloomet. Näiteks ACTA (*The Anti-Counterfeiting Trade Agreement* ehk võltsimisvastane kaubandusleping) ratifitseerimise teema puhul läbib eesti grupuskuleid Euroopa Liidu mitmesuguste administratiivüksuste ulatuslikule korrupsioonile (laiemas plaanis liberalismi ja uue maailmakorra dekadentsile) osutamine.³ Seega on oma ideedele kinnituse/kaalukuse lisamiseks väga levinud viitamine teistele grupuskulaarse välja keskmetele.

Teisalt kujunevad grupuskulaarsel väljal ka oma n-ö arvamusiidrid, kelle postitusi kõige enam külastatakse ning kelle ideedele kõige enam viidatakse. Eesti grupuskulaarsel väljal on enim viidatud allikateks blogid „DeCivitate“ ja „Rahvuslane“. Samuti leidis tekste, mida kajastasid mitmed uuritud blogid. Niisuguste autoriteetide kujunemisel on ilmselt mitmeid põhjusi: näiteks võib osutada oluliseks aktiivne ja järjepidev postitamine, „paremäärmusliku selgroo“ olemasolu ehk järjepidevus oma seisukohtade radikaalsuse osas, postituste atraktiivsus (nt viitamise usaldusväärsus, verbaalse ja pildilise info tasakaal, vaimukus, stiilipuhutus) jne.

3 Blogis „Rahvuslane“ kirjutatakse: „Postimehe teatel kanti Tallinnas loosungeid: „I love my country, but fear my government“, „No ACTA, no new world order“, „1984 – Orwell was only off a decade or two“, „ACTA – globaalne tsensuur““ (Rahvuslane, 12.02.2012, kl 10.23).

Tsentri–perifeeria opositsiooni kontekstuaalsus ilmneb lisaks grupuskulaarse välja struktureerimisele samuti paremäärmuslaste ja alternatiivmeedia suhestatuses. Paremäärmuslikud postitajad määratlevad end sageli kodanikuühiskonna aktiivsete liikmetena, kelle missiooniks on markeerida ning täita n-õ valgeid laiike, mille korrumppeerunud eliidi huve teeniv riigi- või kommertsmeedia olulise info kajastamisel on tekitanud. Paremäärmuslikud aktivistid algatavad tihti ka petitsioone ning koostavad avalikke kirju, millele nad oma blogides uhkusega viitavad. Selline rohujuuretasandi või kodanik-ajakirjanikega samastumine on paremäärmuslaste enesekirjelduses populaarsust kogunud just viimasel aastatel ning siin võib täheldada seost üldise sotsiokultuurilise tendentsiga mõtestada internetti alternatiivse avaliku sfäärina. Kodanikumeedia väljal funktsioneerivad paremäärmuslikud grupuskulid asetsevad ise küll perifeeria rollis, aga nad osutavad tihti alternatiivmeedia keskmetele, autoriteetidele nagu Wikileaks või Anonymous (Rahvuslane, 31.01.2012, kl 12.35). Hoolimata asjaolust, et grupuskulid seda enesekirjelduse tasandil sageli rõhutavad, ei saa neid analüütilisel/metakirjelduse tasandil käsitleda kodanikumeedia (klassikalise) variandina, kuna paremäärmuslikud infovõrgustikud ei ole olemuslikult avatud vaatepunktide paljususele (vt Atton 2006: 585–586). Grupuskuleid ei iseloomusta dialoogilisuse või sünteesi poole püüdlemine, vaid eelkõige juba olemasolevate vaadete kontsentreerimine ning kinnistamine.

Tundub, et kui Griffin osutab grupuskulaarse infovõrgustiku puhul tsentri–perifeeria puudumisele, siis lähtub ta oma hinnangus (1) veebikeskkonda struktureerivatest tehnoloogilistest tunnustest, kuid ta ei arvesta (2) tsentri–perifeeria opositsiooni suhtelist iseloomu ja (3) tähistamisprotsesside enda hierarhilisust ning nende rolli grupuskulite organiseerimisel. Järgnevalt püüame grupuskulite suhteliselt hermeetilist tähendusloomet selgitada kultuurisemiootikast pärit koodteksti mõistega.

3. Koodtekst kui grupuskulaarse enesemodellerimise keskne struktuur

Semiosfääri funktsioneerimisel tähendusloome ruumina on kesksel kohal enesekirjeldusprotsessid, mis rajanevad mingi konkreetse semiootilise terviku vastandamisest muude, n-õ väliliste sfääridega ning oma spetsiifika teadvustamisel (Lotman 1999: 16). Lotmani sõnul toob enesekirjeldus enamasti esile dominandid ja nende põhjal ehitub unifitseeritud mudel, mis peab olema semiootilise terviku enesetunnetuse ja -dešifreeringu koodiks (Lotman 2010: 64). Enesest iseenda tarbeks mudelit luues korrastab semiootiline tervik end hierarhiliselt, kanoniseerides teatud tüüpi infot ning lükates teistsuguse kõrvale (Lotman, Uspenski 2013: 241). Enesekirjeldusprotsessi tulemusena loodud enesemudel on võimas kultuurilise „reguleerimise“ vahend, mis tagab struktuursuse ja terviklikkuse ning määrab paljuski ära semiootilise terviku omadused (Lotman 2010: 64). Tänapäevase paremäärmusliku tähendusloome mõistmiseks on oluline selgitada grupuskulaarse välja enesekirjeldusprotsesside iseärasusi. Meie arvates aitab paremäärmuslike grupuskulite enesemudeli toimimist avada koodteksti kontseptsioon.

Lotmani käsitluses on koodtekst mingi kollektiivi ühismälust pärinev range süntaktilise organiseeritusega tekstiline süsteem, mille märgid võivad jaguneda mitmesugusteks allstruktuurideks, ent siiski säilib koodteksti ühetähenduslikkus, sest „oma tasandilt lähtudes on koodtekst nii sisult kui väljenduselt ühtne nähtus“ (Lotman 2006: 245–246). Koodtekst võib kõrvaltvaatajale tunduda ühildamatute tähenduslike elementide kogumina. Kultuurisoliija jaoks on koodtekst aga kultuuritekst, mis saab väga oluliseks orientiiriks mitmesuguste sündmuste tõlgendamisel. (Samas.) Funktsionaalselt kasutatakse teksti koodina, mitte teatena siis, kui ta ei lisa olemasolevatele uusi teadmisi, vaid transformeerib semiootilise terviku enesemõtestamist ning tõlgib juba olemasoleva teate uude tähenduste süsteemi (Lotman 2010: 141). Niisiis kujutab koodtekst endast mingi kogukonna ühismälust pärinevat invariantset seostesüsteemi, mille oluliseks rolliks on konkreetsete infokildude mõtestamine ning paigutamine harjumuspärastesse tähendusšabloonidesse.

Paremäärmuslike grupuskulite enesekirjeldused ehituvad suuresti üles konspiratsiooniteooria koodtekstile,⁴ mis võimaldab kujutada oma ideoloogilisi vastaseid äärmiselt pahatahtlike või ignorantsetena, ennast aga seevastu presenteerida moraalse ning heroilisena. Liberaaldemokraatliku maailma allakäigust jutustava koodteksti ümber ehituvad narratiivid kujutavad konspiratiivset maailmasüsteemi, kus iga sündmuse põhjus on tagasiviidav vandenõulaste „kurjale“ tahtele. Paljud uurimused (Ballinger 2011, Bratich 2008, Fenster 2008, Griffin 1999, 2002, 2011 jt) on märkinud, et paremäärmusliku infoloome oluliseks keskmeks on idee pahatahtliku eliidi kurjast salaplaanist, mille lõppeesmärgiks on uue totalitaarse maailmakorra loomine. Niisugused tõlgendused mahuvad üldiselt *New World Order*'i (NWO) ehk Uue Maailmakorra⁵ konspiratsiooniteooriate katusmõiste alla (Ballinger 2011: 102, Bratich 2008: 125–126, Fenster 2008: 72). Väga üldistatult on tegemist super-vandenõuteooriaga, mis jutustab ülemaailmsest kurjusesüsteemist, mis on juba pikemat aega dikteerinud kogu ajaloo kulgu (Barkun 2003: 4). Globaalset majanduslikku või poliitilist võimu omavad grupid (nt ÜRO, WTO, EL, Trilateraalne komisjon, Bilderbergi grupp) on vandenõulaste kontrolli all ning töötavad salaja aktiivselt selle nimel, et olemasolevat demokraatlikku ning riikide suveräänsust aktsepteerivat maailmakorda kukutada (vt Ballinger 2011: 99). Osutatud konspiraatorite hierarhia tipus nähakse sageli paremäärmuslikust demonoloogiast üldtuntud vaenlast ehk Sionistlikku Okupatsioonivalitsust, mis on tuntud lühendi ZOG (*Zionist Occupation Government*) järgi (Spark 2003: 537). Vandenõulaste eesmärgiks on luua üleilmne totalitaarne režiim, seega on nende plaanis üheks oluliseks teguriks tugevate ja n-õ

4 Mari-Liis Madisson on käsitlenud vandenõuteooriate koodtekstilist ülesehitust ka ühes oma varasemas artiklis, mis selgitas vandenõuteooriate semiootilist tähistamisloogikat, kuid ei tegelenud paremäärmuslaste tähendusloomega (Madisson 2012).

5 Paremäärmuslased (aga ka teised supervandenõust rääkijad) eelistavad eestikeelses tekstiloomes kuju NWO.

pühade identiteedimarkerite, nagu rassi, rahvustunde ning (kristliku) moraali nõrgestamine ja naeruvääristamine. Paremäärmuslaste arvates on just äsjanimetatud karakteristikute allasurumisel võtmetähtsus, sest n-õ pidetute, selgrootute ning segunenud vereliiniga inimestega on lihtne manipuleerida. Grupuskulid ei piirdu üksnes passiivse kurtmisega kehtiva maailmakorra dekadentsi üle, vaid sageli väljendatakse ka maailmasüsteemi radikaalse reformimise ideid, mis peaksid viima toimivate rahvusriikide taassünnini (vt Griffin 2002: 49). Grupuskuleid ühendava vandenõuteooria seosteraamistiku ilmumine ning selle relevantsusse uskumine on eri postitustes loomulikult varieeruv, aga kahtlemata on tegemist tüüpilise seletuskeemiga, mis on omane kogu grupuskulaarsele väljale.

Koodteksti spetsiifika suunab paremäärmuslasi tajuma põhjuslikke seoseid eri aegadel ning eri paikades toimunud sündmuste vahel, mis kõrvaltvaatajale tunduvad põhimõtteliselt ühitamatud. Niisugust suundumust, kus ühendatakse pealtnäha kokkusobimatud elemendid valitseva (liberaaldemokraatliku) maailmakorra dekadentsist rääkiva koodteksti alla, võib täheldada ka analüüsitud blogipostitusest, mis vaeb 2012. aasta talvel ühiskonnas resonantsi tekitanud ACTA ratifitseerimisega kaasnevaid laiemaid sotsiaalseid mõjusid:

[---] ACTA muudaks ühekorraga liiga palju tähtsaid põhimõtteid meie ühiskonna aluspõhimõtetes:

- a) [D]efineeritakse Ajalooline Tõde. Holokausti eitamine ja Nürnbergi „pisendamine“ kriminaliseeritakse.
- b) Loetelu kanoniseeritud Tõetegudest on lahtine. Riigid rahvusvaheliselt aktsepteerivad üksteise Tõetegusid.
- c) Kriminaliseeritakse mõttekuriteod (vt Orwell, 1984) – tekivad tabuteemad, mille avalik arutamine on kriminaalkorras karistatav.
- d) [M]uudetakse kuritegeliku grupi definitsiooni – omakasu pole enam tarvilik tingimus, piisab omavahel rääkimisest.
- e) Konkreetsete tegude asemel hakatakse karistama arvamuse avaldamise eest Tõeküsimustes. Piisab mõtteavaldusest, et sulle keegi/miski ei meeldi. Pole vaja isegi konkreetset üleskutset tegudele, piisab kahtlusest, et tsitaat „võis“ kedagi motiveerida.
- f) Süü suurus pole enam objektiivne, vaid määratakse kannatanu „šokeerituse“ astme ning kannatanu „vääriskuska“ põhjal.
- g) Pole enam tähtsust, kas arvustatav või vihatav grupp üldse eksisteeribki. Vabamürlased ei pea enam tõestama[,] et neid pole olemas.
- h) Viidaks sisse uusi juriidilisi mõisted – süstemaatiliselt, avalik rahu (vrld „avaliku huvi puudumine“), muu avalik ruum (muidugi Internet!).
- i) Veel juriidilisi mõisteid; *hatred*, *hate speech* (vihakõne?), millel pole isegi korralikke eestikeelseid vasteid. (Rahvuslane, 31.10.2012, kl 13.44.)

Ülaltoodud näites kujutatakse ACTAt osana suuremast dekadentlikust plaanist, mida kuritahtlik *establishment* („riigid“, „vabamürlased“) kodanike vastu rakendada püüab. Eliit

määrab ära kodanike sõnavabaduse („defineeritakse Ajalooline Tõde“, „kriminaliseeritakse mõttekuriteod“, „karistatakse arvamuse avaldamise eest Tõeküsimustes“) ja selle esinemise piirid („süsteemiliselt avalik rahu“, „muu avalik ruum“). Seejuures on oluline märgata, et „Ajaloolise Tõde“ kohta käivad näited on võetud holokaustirevisionismiga seonduvast diskursusest, mis kerkib tavaliselt esile siis, kui paremäärmuslased nõuavad õigust sõnavabadusele („Holokausti eitamine ja Nürnbergi „pisendamine“ kriminaliseeritakse“). ACTA problematika sobitatakse koodteksti raamistikku viisil, mis liidab omavahel eri diskursustesse (õigusteaduslikku, ajaloolisse, filosoofilisse ja eetilisse ning poliitilisse) kuuluvaid tekstifragmente. Kõigi nende sisus väljendub teatav ohu kuulutamine, mis seondub eliidi salaseptsuste mõjuga kodanike privaatsusele ning sõnavabadusele.

Valisime analüüsimiseks eeltoodud postituse, kuna seal ilmnis koodtekstiline struktuur ja koondavate elementide mitmekesisus eriti kompaktselt. Järgmises postituses võime märgata suuremat rõhuasetust ideoloogilisele võitlusele:

Miks on täna Euroopas lubatud maailma verisema ideoloogia esindajad ehk siis Kommunistlikud parteid ja need on esindatud koguni Europarlamendi tasemel? Samas näidatakse rahvussotsialismi kui mingit enneolematut inimvihkajalikku ideoloogiat. Samas ollakse EL-i tasandil ülisallivad kommude ja ka islami vastu, mis on reaalselt inimvihkajalik ja sadistlik. [---] Hitleri-aegne rahvussotsialism pole tänane rahvussotsialism, kõike tuleb kohandada ja täiustada. Näiteks juudidprobleem on täna palju laiem immigrandide probleem. Kuid peajooned on olemas ja need on igati õiged. Kuid nende elluviimist takistab riikide vastane (ka EL-i suurim vaenlane pidavat olema riikide!) röövkapitalism koos amoraalse propagandaga. See on satanistlik rahvaid orjastav ja multikultuursust külvav ideoloogia. (Hitleri võit 2013.)

Postituses osutatakse valget rassi ohustavatele probleemidele: kommunistliku ja kapitalistliku ideoloogia levik koos üldise multikultuurse meelsusega on kaasa toonud migratsiooni probleemid, amoraalsuse ja riikide vaenamise. Samuti leiame siit antisemitlikud rõhuasetused. Juudid kui rahvussotsialistliku ideoloogia peavaenlased funktsioneerivad koodteksti keskmene – neid kujutatakse kui kurjuse ja moraalse allakäigu varjatud allikat, mis suunab olulisi poliitilisi sündmusi. Tänapäevases maailmas nähakse lisaks juutidele veel üht kahjurite gruppi: immigrante. Neid kahte gruppi peetakse vastutavaks näiteks selle eest, et juhtivatele positsioonidele on jõudnud kommunistlikud parteid („veriseima ideoloogia esindajad“), kes demoniseerivad rahvuslikku ja kitsamalt natsionaalsotsialistlikku ilmavaadet. Vaenlase kuju sarnaneb siin paljuski Hitleri juudibolševismi retoorikaga. Seejuures ilmneb paremäärmuslaste retoorikas implitsiitsel kujul seos kristlike väärtustega: vastandatakse nii islamile, mida tajutakse antihumaansena („inimvihkajalik ja sadistlik“) kui ka materiaalseid väärtusi rõhutavale kapitalismile. Kapitalismi iseloomustatakse negatiivseid religioosseid konnotatsioone kandva epiteediga „satanistlik“. Samuti nagu eelmises näites organiseerib koodtekst selles postituses esmapilgul eraldiseisvana näivad ajaloolise ja poliiti-

lise diskursuse osised üheks tervikuks. Koodtekst funktsioneerib grupuskulaarse välja informatsioonilise keskmene, millest lähtuvalt antakse võrdlemisi jäik ja ühevalentne tähendus algselt iseseisvatele ning põhimõtteliselt erinevatele tekstielementidele (nt samastatakse vaenlastena kommunistid, kapitalistid, islamistid, kes juutide mahitusel valget rassi orjastavad). Eri postitustes on koodteksti kaudu tähendustatavate nähtuste hulk erinev (ja sõltub ka päevakajalistest sündmustest), kuid võib märgata teatud seoste laadi ja hierarhia suhteliselt püsivust: juudid valitsevad eri organisatsioonidesse imbumise kaudu maailma ja üritavad rahvusluse ideed õõnestada. Koodteksti mittesobituvad nähtused, mis võiksid kutsuda üles sotsiokultuurilisele reaalsusele teistsuguseid seletusi andma, jäävad grupuskulite enesekirjeldustes peaaegu märkamatuks, need tõrjutakse ebaolulistena perifeeriasse.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli täiendada Griffini kontseptsiooni kultuurisemiootika mõistetega *semiosfäär* ja *koodtekst*. Üritasime näidata, et niisugune süntees aitab paremini avada paremäärmusliku infovõrgustiku sõlmekeste omavahelist kommunikatsiooni, aga ka selgitada nende suhestumist ümbritseva sotsiokultuurilise kontekstiga. Uurimuse peamiste tulemustena võib esile tuua, et grupuskulaarse infovõrgustiku täiendamine semiosfääri kontseptsiooniga aitab meil vältida liigset tehnoloogilist determineeritust, mida Griffin veebikeskkonna tähendusloomele omistab. Tundub, et Griffin kannab veebikeskkonna tehnilised tunnused (risoomsuse, tsentri puudumise, mittehierarhilisuse) liiga kergekäeliselt üle grupuskulaarsele kommunikatsioonile. Meie analüüs näitas, et see ei ole põhjendatud ning tänapäevase paremäärmusluse uurimisel tuleb arvestada võrgusuhtluse organiseerivate tähendusloome eripäradega ja seal valitsevate hierarhiatega. Tuleb silmas pidada, et kuigi paremäärmuslik kommunikatsioon on võrreldes sõdadevahelise ajajärguga oluliselt paindlikumaks ning heterogeensemaks muutunud, saab seal siiski eristada keskseid ja perifeerseid tähendusi. Konkreetse materjali põhjal näitasime, kuidas koodtekstiline kese – (juutide) kuritahtlik vandenõu – suunab grupuskulaarsel infoväljal navigeerijate sotsiaalse reaalsuse tõlgendamist ja tähendusloomeprotsesse ning surub alternatiivsed maailmamõistmise viisid perifeeriasse. Kultuurisemiootiline lähenemine laiendab tänapäevase paremäärmusluse analüüsivahendeid, pakkudes ühtlasi selle uurimiseks korrastatud metakeele. Lühidalt öeldes oli see meie peamiseks panuseks Griffini grupuskulikäsitluse edasiarendamisel.

Kirjandus

- Atton, Chris** 2006. Far-right media on the internet: culture, discourse and power. – *New Media & Society*, No. 8 (4), pp. 573–587.
- Auers, Dauris, Andres Kasekamp** 2009. Explaining the Electoral Failure of Extreme-Right Parties in Estonia and Latvia. – *Journal of Contemporary European Studies*, No. 17/2, pp. 241–254.

- Auers, Daunis, Andres Kasekamp** 2013. Comparing Radical-Right Populism in Estonia and Latvia. – *Populism in Europe: Politics and Discourse*. Eds. B. Mral, M. Khosravini, R. Wodak. London: Bloomsbury Academic, pp. 235–248.
- Ballinger, Dean** 2011. *Conspiratoria: the Internet and the Logic of Conspiracy Theory*. The University of Waikato, the department of Screen and Media Studies. Doctoral thesis.
- Back, Les** 2002. Aryans reading Adorno: cyber-culture and twenty-first-century racism. – *Ethnic and Racial Studies*, No. 25/4, pp. 628–651.
- Barkun, Michael** 2003. *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Los Angeles: University of California Press.
- Bratich, Jack Z.** 2008. *Conspiracy Panics: Political Rationality and Popular Culture*. Albany: State University of New York Press.
- Campbell, Alex** 2006. The search for authenticity: An exploration of an online skinhead newsgroup. – *New Media & Society*, No. 8 (2), pp. 269–294.
- Castells, Manuel** 2009. *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Daniels, Jessie** 2008. *Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack on Civil Rights (Perspectives on a Multiracial America)*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- Daniels, Jessie** 2012. Race and racism in Internet studies: A review and critique. – *New Media & Society*, No. 10, pp. 1–25.
- Eco, Umberto** 2003. Vegetal and mineral memory: The future of books. – *Al-Ahram Weekly*, No. 665. – <http://weekly.ahram.org.eg/2003/665/bo3.htm> (06.05.2015).
- Fenster, Mark** 2008. *Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Friedlander, Larry** 2008. Narrative strategies in a digital age: Authoship and authority. – *Digital Storytelling, Mediatized Stories: Self-representations in New Media*. Ed. K. Lundby. New York: Peter Lang Publishing, pp. 177–194.
- Griffin, Roger** 1999. Net gains and GUD reactions: patterns of prejudice in a Neo-fascist groupuscule. – *Patterns of Prejudice*, No. 33/2, pp. 31–50.
- Griffin, Roger** 2002. The incredible shrinking ism: the survival of fascism in the post-fascist era. – *Patterns of Prejudice*, No. 36/3, pp. 3–8.
- Griffin, Roger** 2011. Limaseenest risoomini: sissejuhatus grupuskulaarsesse parempoolsusse. – *Vikerkaar*, nr 9, lk 53–77.
- Hainsworth, Paul** 2008. *Extreme Right Western Europe*. London–New York: Routledge.
- Halikiopoulou, Daphne, Sofia Vasilopoulou** 2010. Towards a 'Civic' Narrative: British National Identity and the Transformation of the British National Party. – *The Political Quarterly*, No. 81/4, pp. 583–592.
- Ilves, Matti** 2014. Rahvuslaste vaenamine. – *Rahvuslane*. – <http://rahvuslane.blogspot.com/2014/01/matti-ilves-rahvuslaste-vaenamine.html> (06.05.2015).
- Jakobson, Mari-Liis, Ilze Balcere, Oudekki Loone, Anu Nurk, Tõnis Saarts, Rasa Zakeviciute** 2012. *Populism in the Baltic States: A Research Report*. Tallinn University Institute of Political Science and Governance, Open Estonia.
- Jakobson, Roman** 1971. Dominant. – *Readings in Russian Poetics: Formalist and Structuralist Views*. Eds. L. Matejka, K. Pomorska. Cambridge, Mass.: MIT Press, pp. 82–87.

KaPo 2012 = Kaitsepolitsei aastaraamat 2012. – http://www.kapo.ee/cms-data/_text/38/44/files/kapo-aastaraamat-2012-est.pdf (06.05.2015).

Kaplan, Jeffrey, Leonard Weinberg, Ted Oleson 2003. Dreams and realities in cyberspace: White Aryan Resistance and the World Church of the Creator. – *Patterns of Prejudice*, No. 2/37, pp. 139–155.

Kasekamp, Andres 2003. Extreme-right parties in contemporary Estonia. – *Patterns of Prejudice*, No. 37/4, pp. 401–414.

Kress, Gunther 2005. *Literacy in the New Media Age*. London–New York: Routledge.

Landow, George P. 2006. *Hypertext 3.0: Critical Theory and New Media in an Era of Globalization*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Lotman, Juri 1999. *Semiosfäärist*. Tallinn: Vagabund.

Lotman, Juri 2006. *Kultuurisemiootika: tekst – kirjandus – kultuur*. Tallinn: Olion.

Lotman, Juri 2010. *Kultuuritüpoloogiast*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lotman, Juri, Boris Uspenski 2013. Duaalsete mudelite rollist vene kultuuri dünaamikas XVIII sajandi lõpuni. – Vene kultuuri jõujooni. Valik artikleid. Toim S. Salupere. Tartu: Ilmamaa, lk 240–294.

Madisson, Mari-Liis 2012. Vandenõuteooriate semiootiline tähistamisloogika. – *Akadeemia*, nr 6, lk 1024–1071.

Madisson, Mari-Liis, Andreas Ventsel 2014. „Paremäärmuslik sõnavabadus“ eesti rahvusradikaalide *online*-kommunikatsioonis. – *Mäetagused*, nr 57, lk 69–90.

Mudde, Cas 2005. *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. – *East European Politics and Societies*, No. 19/2, pp. 161–84.

Mudde, Cas 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge–New York: Cambridge University Press.

Mudde, Cas 2011. Who's Afraid of the European Radical Right? – *Dissent*, No. 58/4, pp. 7–11.

Nakamura, Lisa, Peter A. Chow-White 2012. Introduction-Race and Digital Technology: Code, the Color Line, and the Information Society. – *Race After the Internet*. Eds. L. Nakamura, P. A. Chow-White. London–New York: Routledge, pp. 1–18.

Poleshchuk, Vadim 2005. Estonia. – *Racist Extremism In Central And Eastern Europe*. Ed. C. Mudde. London–New York: Routledge, pp. 54–73.

Ryan, Marie-Laure 2006. *Avatars of Story*. University of Minnesota Press.

Shifman, Limor 2011. An anatomy of YouTube meme. – *New Media & Society*, No. 14(2), pp. 187–203.

Siibak, Andra 2012. Changes in the user practices: the case of extreme nationalist users of SNS Rate. – *Social Media: Risks and Opportunities in Military Applications*. Tallinn: The Research and Technology Organisation of NATO. <http://www.cso.nato.int/Pubs/rdp.asp?RDP=RTO-MP-HFM-201> (06.05.2015).

Siibak, Andra 2014. Being Publicly Private: Extreme Nationalist User Practices on Social Networks. – *Security in Cyberspace: Targeting Nations, Infrastructures, Individuals*. Ed. G. Giacomello. London–New York: Bloomsbury, pp. 215–230.

Sommer, Brend 2008. Anti-capitalism in the name of ethno-nationalism: ideological shifts on the German extreme right. – *Patterns of Prejudice*, No. 42/3, pp. 305–316.

Soukup, Charles 2008. 9/11 Conspiracy Theories on the World Wide Web: Digital Rhetoric and Alternative Epistemology. – *Journal of Literacy and Technology*, No. 9/3, pp. 2–25.

Spark, Alasdair 2003. New World Order. – *Conspiracy Theories in American History: An Encyclopedia*. Ed. P. Knight. Santa Barbara: ABC-CLIO, pp. 536–539.

Sunstein, Cass R. 2009. *Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide*. New York: Oxford University Press.

Tomberg, Jaak 2008. Ühest kirjandusteoreetilise kokkuvarisemisest. – *Keel ja Kirjandus*, nr 6, lk 250–258.

Torop, Peeter 2003. Semiospherical Understanding: Textuality. – *Sign Systems Studies*, No. 31.2, pp. 323–337.

Virchow, Fabian 2004. The groupuscularization of neo-Nazism in Germany: the case of the Aktionsbüro Norddeutschland. – *Patterns of Prejudice*, No. 38/1, pp. 56–70.

Veebiallikad

BHR Ruzzland. – <http://bhr.balanss.ee> (06.05.2015).

DeCivitate. – <http://www.decivitate.ee> (30.03.2013).

Hitleri võit 2013 = Hitleri võit oleks päästnud valge rassi ja kultuuri tänasest hävingust. – *Rahvuslik*. – <http://rahvuslik.blogspot.com/2013/03/hitleri-voit-oleks-paastnud-valge-rassi.html> (06.05.2015).

NS. – <http://staap02.wordpress.com> (30.03.2013).

Ole Teadlik. – www.oleteadlik.ee (30.03.2013).

Pühapäevased 2014 = Pühapäevased pildid. – *Rahvuslane*. – <http://rahvuslane.blogspot.com/2014/02/puhapaevased-pildid.html> (06.05.2015).

Rahvuslane. – <http://rahvuslane.blogspot.com> (06.05.2015).

Rahvuslik. – <http://rahvuslik.blogspot.com> (06.05.2015).

Videogalerii. – BHR Ruzzland. http://bhr.balanss.ee/index.php?option=com_xevgfx&Itemid=15 (06.05.2015).

Vihkamiskuriteod 2014 = Vihkamiskuriteod saavad kohustuslikuks kõigis osariikides. – *Ole Teadlik*. – <http://www.oleteadlik.ee/vihkamiskuriteod-saavad-kohustuslikuks-koigis-osariikides/> (06.05.2015).

Mari-Liis Madisson – MA semiootika alal, Tartu Ülikooli semiootika ja kultuuriteooria doktorant. Peamised uurimisteemad: veebikogukondades toimuvad identiteediloomeprotsessid, poliitiline äärmuslus, osaluskultuur ning kultuurimälu.

E-post: [ml.madisson\[at\]gmail.com](mailto:ml.madisson@gmail.com)

Andreas Ventsel – PhD semiootika alal, Tartu Ülikooli semiootika osakonna vanemteadur. Peamised uurimisteemad: poliitika semiootika, veebisuhtluses kujunevate võimusuhte analüüs ning kultuuri autokommunikatiivsed protsessid.

E-post: [andreasventsel\[at\]gmail.com](mailto:andreasventsel[at]gmail.com)

The Formation of Groupuscular Identity in the Web Communication of the Estonian Extreme Right

Mari-Liis Madisson, Andreas Venttsel

Keywords: extreme right, network communication, Roger Griffin, cultural semiotics, semiosphere

The purpose of this article is to create a conceptual framework which would aid in the understanding of the characteristic ways the Estonian extreme right has created the prevalent identities and meanings that are currently in circulation in the media. The analysis is based on non-participant observation, by means of which we have attempted to isolate the main foci and dominant practices of self-description found in web communications among members of the Estonian extreme right. Based on the number of visitors to sites, the concentration of topics posted and frequency of citation, we take the following as representatives of extreme right positions: the blogs „The Nationalist“ („Rahvuslane“), „NS“, and „Nationalist“ („Rahvuslik“), and the alternative web pages „Be Aware“ („Ole Teadlik“) and „BHR Ruzzland“. Markers of the extreme right were present in the pages we examined at different levels of intensity; in fact, not every post to these pages clearly, not every page could be labelled as extreme right. Yet the general tonality of the webpages we examined included the following: an urgent need to conserve „core Estonianness“ and protect it from foreign influences; the belief that the world order (including Estonian power structures) are controlled by a secret alliance between Zionists and Masonic orders; the danger of mixing races and cultures; the need to exert strong state control over a range of areas of life; euroscepticism.

According to the authors of this article non-institutionalized extreme right movements operating in hypermedia have been most extensively examined by Roger Griffin's research. Griffin has developed the concept of the groupuscule, which can be defined as small, political, (though almost never directly party-political) unit in the context of contemporary extreme right-wing politics, and which strive toward revolutionary, ideological, organizational, and activist goals, the overall purpose of which is to overcome the decadence of the liberal democratic system.

Groupuscules can have diverse physical manifestations: webpages, magazines, and why not also underground meetings of extreme-right cell groups. Indeed, according to Griffin, groupuscules can be treated as non-nuclear cellular networks without a leader. The communication of groupuscules reflects the characteristics of hypermedia itself: nonhierarchical or network-like structure, internal multiplicity, the lack of a centre or a central axis of organization, fluidity, and temporariness, all of which are most often connected with the abstract textuality of the hypermedia environment.

In our view, the main limitation of Griffin's account of groupuscules is the undertheorization of communication both within and among groupuscules. Too little attention has been directed to the primary mechanisms of meaning-creation, which organize navigation on the groupuscular information field and the development of hierarchies. In this article we aim to supplement Griffin's theory of the groupuscule by means of a cultural-semiotic approach, particularly through the concepts of the semiosphere and the code text.

Focusing on meaning-creation by the groupuscular extreme right, one can examine groupuscules communicating in the internet environments as different semiotic wholes, or semiospheres: these can be

specific posts, popular discussion topics, or the network as a whole. The semiotic wholeness of a groupuscule is guaranteed by a boundary. By means of the boundary, a groupuscule can distinguish itself from its semiotic other, filter information from outside, and restate this in its own language. Groupuscules of the extreme right bring those people together who use the web medium both for the formation and the confirmation of their personal racial/ethnic identity. Their relatively marginal status as a „public voice“ can be explained by the fact that on the webpages we examined, a dominant strategy for identity formation was creating the image of an extreme rightist as a sufferer or victim. They often presented themselves as persecuted and unjustly excluded from public discussions. In the communications of the Estonian extreme right, the designated antagonists are the mainstream media, the European Union, and its corrupt politicians.

In terms of its internal structure, the groupuscular extreme right is heterogeneous. When a specific groupuscule enters interaction with other extreme right cells, it is no longer identical with itself, since its identity is largely determined by connecting with other groupuscules; that is, its particularity only emerges through communication with other groupuscules. The Estonian extreme right groupuscules we studied are relatively well known publicly in the so-called local counterculture; some of their articles are frequently commented and cited (on the pages we studied, reciprocal reference and quotation was frequent).

However, in every semiotic whole, dominants or nuclei develop, which, compared to more marginal semiotic units are usually more rigidly structured. Similar nuclear structures also play an important role in groupuscular identity formation, where, in the course of communication, certain topics become major themes that unify many groupuscules, and begin to determine the meaning-formation of the semiotic units that belong to it. For example, in the case of the topic of ratification of ACTA (The Anti-Counterfeiting Trade Agreement), a reference to extensive corruption among various administrative units of the European Union percolates through the Estonian groupuscules (on a broader level, a reference to the decadence of liberalism and the new world order).

On another level, opinion leaders emerge on the groupuscular field; their postings are read most often, and their ideas are referenced most often. On the Estonian groupuscular field, the most cited sources are the blogs „DeCivitate“ and „The Nationalist“. It seems that if Griffin points out that groupuscular information networks lack a „center-periphery“ relation, then he bases that claim on 1) the technological characteristics that structure the web environment. However, he does not take into account 2) the relativity of the centre-periphery opposition and 3) the hierarchical nature of the processes of signification themselves and their role in organizing groupuscules. We attempt to explain groupuscules' relatively hermetic meaning-creation by using the cultural-semiotic term code text, which is an invariant system of connections originating in the shared memory of a community, the role of which is conceptualizing specific fragments of information and locating them in habitual patterns of meaning.

The self-descriptions of right-wing groupuscules are largely built around the code text of a conspiracy theory, which allows the representation of one's ideological opponents as extremely ill-intentioned or ignorant, and themselves, by contrast, as moral and heroic. The code text that narrates the decline of the liberal-democratic world constellates narratives of a conspiratorial world system, in which the cause of every event can be explained by the „evil“ intent of the conspirators. Groupuscules do not limit themselves to passive complaining about the decadence of the prevailing world order; often ideas are expressed of

radically reforming this decadent world order, which should in turn lead to the rebirth of nation-states. The specificity of the code text leads participants in the extreme right to perceive causal connections between events that have occurred in different places at different times, and which seem totally unconnectable in the eyes of outsiders. Those phenomena that do not fit the code text, and which could make way for other explanations for sociocultural realities are virtually invisible in the self-descriptions of gropusucules, and are relegated to the periphery as unimportant.

Mari-Liis Madisson – MA in semiotics, doctoral student of Department of Semiotics, Tartu University. Main research interests: identification-processes in online communities, political extremism, participatory culture and cultural memory.

E-mail: ml.madisson[at]gmail.com

Andreas Ventsel – PhD in semiotics, senior researcher of Department of Semiotics, Tartu University. Main research topics are related with political semiotics, analysis of power relation in online communication and auto-communicative processes of culture.

E-mail: andreasventsel[at]gmail.com